

שנתון דת ומדינה

פרק שבת ויום המנוחה

אריאל פינקלשטיין, אילה גולדברג ועו"ד שלומית רביצקי טור-פז

1. תעסוקה בשבת

1.1. רקע חוקי

חוק שעות עבודה ומנוחה, תשי"א-1951, קובע שעל המעסיק להעניק לעובד מנוחה שבועית הכוללת שלושים ושש שעות רצופות. על המנוחה השבועית של יהודי לכלול את יום השבת (במשמעותו ההלכתית, מערב שבת ועד לצאת השבת), בעוד שעל המנוחה השבועית של מי שאינו יהודי לכלול את יום שישי, שבת או ראשון, לפי המקובל עליו כיום המנוחה השבועי שלו. בהתאם לכך, החוק קובע כי יש איסור להעסיק עובד ביום המנוחה השבועית שלו, אם אלא כן התקבל לכך היתר משר העבודה, שסמכויותיו מצויות כיום בידי שר הכלכלה והתעשייה. למעשה, עבור הציבור היהודי המשמעות של מתן היתר להעסקה ביום המנוחה היא מתן היתר להעסקה בשבת.

החוק קובע חמש עילות שבגין פגיעה בהן רשאי השר להתיר למעסיק העסקה של עובדים ביום המנוחה השבועי שלהם.

- פגיעה בביטחון והגנת המדינה
- פגיעה בביטחון הגוף או הרכוש
- פגיעה רבה בכלכלה
- פגיעה בתהליך עבודה
- פגיעה בצרכים חיוניים לציבור או לחלק ממנו

כמו כן, קובע החוק שני מסלולים למתן היתר העסקה ביום המנוחה השבועי על ידי השר:

היתר פרטני (מיוחד) – למעסיק: היתר שהשר רשאי להעניק למעסיק שהגיש בקשה להיתר בהתאם לעילות הקבועות בחוק. היתר זה יכול להינתן לתקופה של עד שנתיים, ולאחר מכן נדרשת הגשת בקשה מחודשת. בכל היתר פרטני שניתן יש תנאים ומגבלות ובהם, בין היתר, התייחסות למספר העובדים ומספר הכוננים שהמעסיק רשאי להעסיק ביום המנוחה השבועי במסגרת ההיתר.

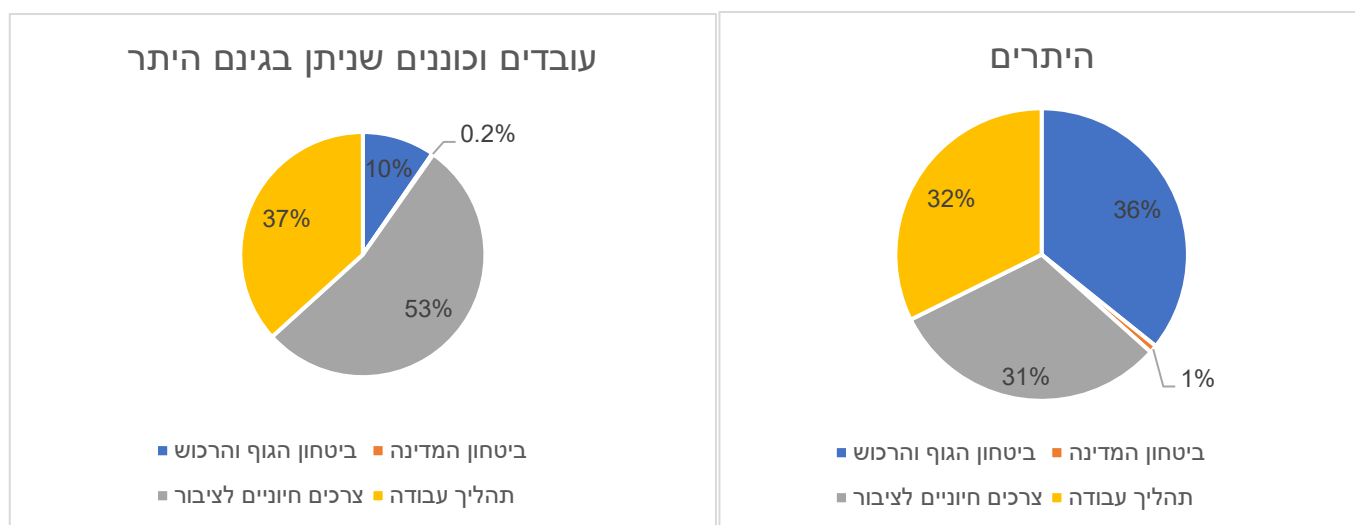
היתר כללי – לענף מקצועי: היתר זה ניתן לענף מסוים או לסוג מסוים של מקומות עבודה על פי החלטת ועדת שרים שבה חברים ראש הממשלה, השר לשירותי דת ושר העבודה. היתר כללי הוא גורף כך שאת סוג העובדים המוזכרים בו ניתן להעסיק ביום המנוחה השבועי שלהם ללא צורך בהיתר פרטני, ולכן גם אין הגבלה בהיתר למספר העובדים והכוננים שהמעסיק רשאי להעסיק ביום המנוחה השבועי.

1.2. היתרים להעסקת עובדים ביום המנוחה השבועי

לאורך השנים ניתנו 16 היתרים כלליים להעסקה ביום המנוחה השבועי. מתוכם 14 היתרים ניתנו בראשית המדינה בשנים 1951-1960, בסמוך לחקיקת החוק, בתחומים הבאים: שמירה; טיפול בבעלי חיים; לולנות; הספקת מים; בתי אירוח; מפעלים רפואיים ומוסדות לטיפול בזקנים או בילדים; שמשים בבתי הכנסת; שמשים וסדרנים במקומות ציבוריים; מצילים וסדרנים על שפת הים; מצילים בבריכות שחייה; כבאות; עבודות קידוח; ייצור והספקת קרח; ועבודות ביוב. כל ההיתרים הללו עדיין בתוקף. בנוסף, בשנת 2018 ניתן היתר להעסקת עובדים ביום המנוחה השבועי לצורך קיום משחקי כדורגל, ובשנת 2019 ניתן היתר להעסקת עובדים ביום המנוחה השבועי לצורך קיום אירועי האירוויזיון בישראל. ההיתר האחרון ניתן לאירוע באופן ספציפי, כך שהוא היחיד שאיננו בתוקף. אין נתונים בדבר מספר העובדים בשבת על פי היתרים אלו, אך ניתן להעריך כי מדובר בעשרות רבות של אלפים.

באשר להיתרים פרטניים, הרי שנכון ליוני 2022 ישנם 467 מעסיקים בעלי היתר להעסיק עובדים ביום המנוחה השבועי. צירוף של כלל ההיתרים הפרטניים מלמד כי הם כוללים מתן היתר להעסקה ביום המנוחה השבועי ל-22,345 איש: 19,828 עובדים ו-2,517 כווננים. התרשים הבא מתאר את התפלגות ההיתרים הפרטניים בחלוקה לפי עילות ההיתר שנקבעו בחוק.

תרשים. היתרי העסקה פרטניים ביום המנוחה השבועי וסך העובדים שהותר להעסיק בהיתרים אלו, בחלוקה לפי עילת ההיתר, יוני 2022 (%)

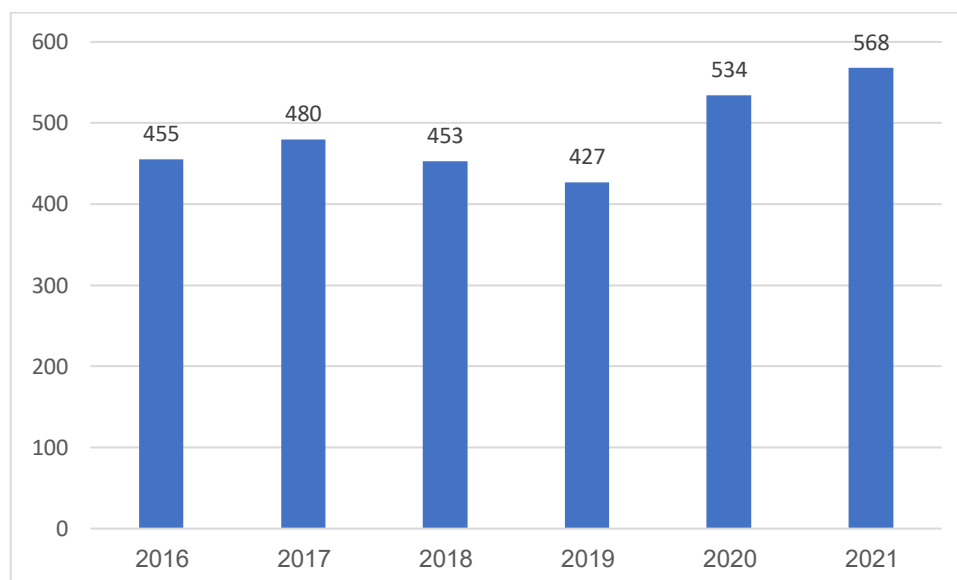
מקור: עיבודי המחברים לנתוני ההיתרים המופיעים באתר האינטרנט של זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה.

שלוש העילות הדומיננטיות למתן היתרים הן ביטחון הגוף והרכוש, תהליך עבודה וצרכים חיוניים לציבור. התפלגות ההיתרים ביניהם כמעט שווה לחלוטין, כך שבגין כל אחת מעילות אלו ניתנו למעלה מ-30% מההיתרים לעבודה ביום המנוחה השבועי, בעוד שכמעט ולא ניתנו היתרים בשל חשש לפגיעה בביטחון המדינה, ולא ניתנו כלל היתרים בשל חשש לפגיעה רבה בכלכלה. בחינת ההיתרים לפי מספר העובדים והכווננים שהם כוללים מלמדת שבהיתרים שניתנו לצורך מניעת פגיעה בביטחון הגוף והרכוש ישנו שיעור קטן יחסית של עובדים וכווננים, כך שבסך הכולל נכללים

בהם 10% מהעובדים והכוננים שקיבלו היתר עבודה ביום המנוחה השבועי לעומת ההיתרים שניתנו לצורך מניעת פגיעה בצרכים חיוניים לציבור, הכוללים 53% מהעובדים והכוננים שקיבלו היתר.

כאמור, ההיתרים הפרטניים ניתנים לתקופה מצומצמת של עד שנתיים. בעוד התרשים הקודם הציג את תמונת המצב הנוכחית בנוגע לאפיון ההיתרים, התרשים הבא מתייחס למספר ההיתרים שניתנו בכל אחת מהשנים האחרונות בנפרד.

תרשים. היתרי העסקה ביום המנוחה השבועי שניתנו בכל אחת מהשנים 2016-2021

מקור: עיבודי המחברים לדוחות השנתיים של זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה לאורך השנים.

הממצאים מלמדים על עלייה הדרגתית במספר ההיתרים שניתנו בשנתיים האחרונות. כך, בעוד שבשנים 2016-2019 נע מספר ההיתרים שניתנו בכל שנה סביב 450, הרי שבשנת 2020 הוא עלה ל-534 ובשנת 2021 הוא הגיע לשיא של 568. העלייה במספר ההיתרים בשנתיים האחרונות היא ברובה תוצאה של עלייה בהיתרים שניתנו בשל החשש מפגיעה בביטחון הגוף והרכוש בשל אי העסקת עובדים ביום המנוחה השבועי.

1.3. אכיפה בגין העסקת עובדים ביום המנוחה השבועי

בזרוע העבודה שבמשרד הכלכלה והתעשייה פועל מינהל אכיפה והסדרת חוקי עבודה. המינהל ממונה על אכיפת חוקי העבודה השונים במדינה ובכלל זה על אכיפת חוק שעות עבודה ומנוחה ובפרט על אכיפת העסקת עובדים ביום המנוחה השבועי ללא היתר או בניגוד להיתר. מפקחי המינהל אוכפים את כלל חוקי העבודה, כך שאין מפקחים ייחודים לעניין יום המנוחה השבועי. למינהל ישנה סמכות לבצע אכיפה בשני אפיקים: אכיפה מינהלית ואכיפה פלילית.

האכיפה המינהלית של חוקי העבודה מתבצעת בצורה של סנקציות הדרגתיות: בשלב הראשון נפתח תיק, בשלב השני ניתנת התראה, ובשלב השלישי, במידת הצורך, מוטל עיצום כספי. המינהל אינו מבצע הפרדה בנתוני אכיפת חוקי העבודה בין יהודים וערבים, אך על רקע הרוב היהודי במדינה והעובדה שלצרכי האכיפה מועסקים פקחים שאינם יהודים, ניתן לשער שמרבית פעילות האכיפה

המינהלית כנגד העסקה ביום המנוחה השבועי בניגוד לחוק מכוונת כלפי עסקים המעסיקים יהודים בשבת.

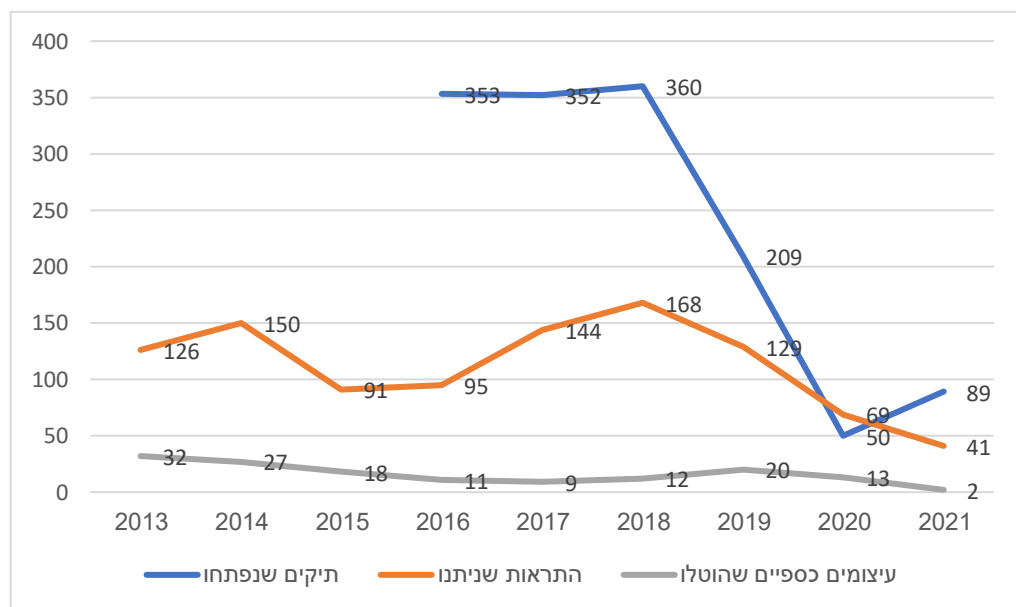
המינהל מפריד בין שני סוגים של אכיפה על העסקה ביום המנוחה שלא על פי היתר:

- 1. העסקה ללא היתר:** העסקת עובדים ביום המנוחה השבועי שלהם ללא היתר פרטני או כללי.
- 2. העסקה בניגוד להיתר:** העסקה בהתאם להיתר, אך תוך חריגה מהתנאים ומההגבלות שנקבעו בהיתר. לשם דוגמה, העסקה של מספר עובדים גבוה משנקבע בהיתר, או העסקת עובד יותר משלוש פעמים ברציפות ביום המנוחה השבועי, מהווה העסקת עובדים בניגוד להיתר.

מבין שני סוגי העסקה אלו מרבית פעילות האכיפה של המינהל ממוקדת בהעסקת עובדים ללא היתר, כך שמבין כלל התיקים שנפתחו בשנים 2016-2021 בנושא זה 79% היו בגין העסקה ללא היתר (ו-21% בגין העסקה בניגוד להיתר) ומבין התיקים שהוטלו בהם עיצומים כספיים 92% היו בגין העסקה ללא היתר (ורק 8% בגין העסקה בניגוד להיתר).

התרשים הבא מציג את נתוני הסנקציות המינהליות שנעשה בהן שימוש בגין העסקה ביום המנוחה השבועי ללא היתר או בניגוד להיתר.¹

תרשים. נתוני האכיפה המינהלית של משרד הכלכלה והתעשייה בגין עבודה ביום המנוחה השבועי ללא היתר או בניגוד להיתר, לפי סוג סנקציה, 2013-2021

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהתקבלו ממשרד הכלכלה והתעשייה ולנתוני הדוחות השנתיים של זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה.

היקף פתיחת התיקים ומתן ההתראות בגין העסקת עובדים ביום המנוחה השבועי ללא היתר או בניגוד להיתר הגיע לשיא בשנת 2018 אז עמד על 360 תיקים ו-168 התראות. מאז שנה זו ישנה ירידה הדרגתית ניכרת בהיקף פעילות הסנקציות שנוקט משרד הכלכלה והתעשייה בכל סוגי

¹ נתוני התיקים שנפתחו בשנים 2013-2015 אינם מופיעים מכיוון שלמשרד אין כיום את המידע בנושא. נתוני ההתראות והעיצומים הכספיים לשנים אלו מבוססים על דוחות ישנים שהמינהל פרסם, שלא הופיעו בהם נתוני פתיחת התיקים.

הסנקציות. בנוסף, הממצאים מעלים כי שיעור נמוך מאוד מהתיקים שנפתחו הגיע לבסוף לכדי נקיטת עיצום כספי בגין העסקה ביום המנוחה השבועי ללא היתר או בניגוד להיתר, ובשנת 2021 הגיע מספר העיצומים הכספיים הללו עד לכדי שני עיצומים בלבד.

על רקע הירידה ההדרגתית בהטלת סנקציות כלפי העסקת עובדים ביום המנוחה השבועי ללא היתר או בניגוד להיתר, בדקנו עד כמה מדובר בתופעה רחבה יותר של צמצום השימוש בכלי האכיפה המינהלית בתחום חוקי העבודה, אולי על רקע שינויים בשוק העבודה בעקבות משבר הקורונה בשנים 2020-2021, או שמא מדובר בתופעה ייחודית לחוקי העבודה ביום המנוחה השבועי. בחינת הממצאים מלמדת על מגמה מעורבת:

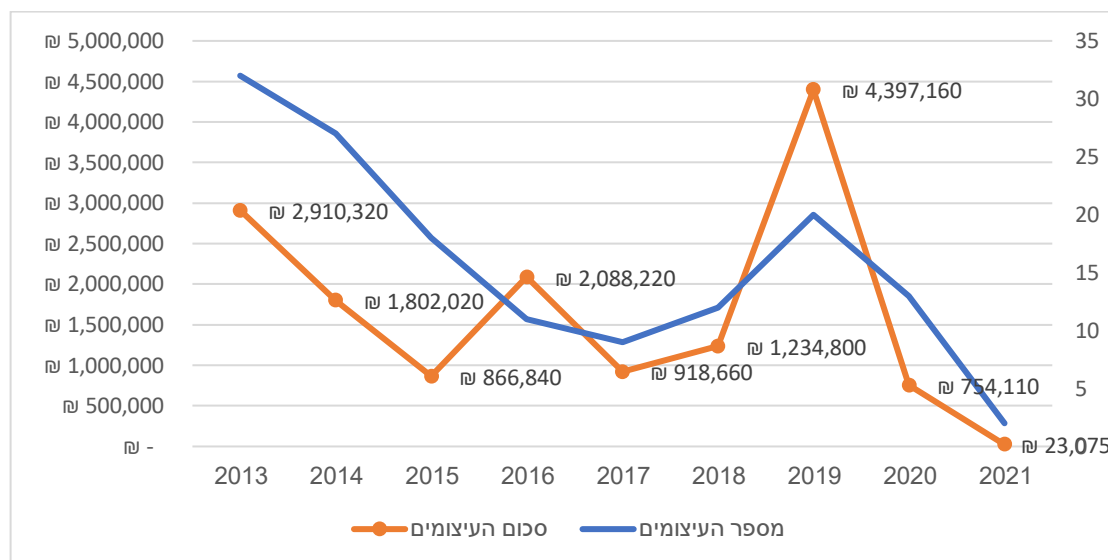
מחד, בנוגע לפתיחת תיקים עולה כי אכן בשנת 2020 הייתה ירידה רוחבית ניכרת בפעילות האכיפה המינהלית בכלל הנושאים. כך, בעוד בשנים 2017-2019 נפתחו על ידי משרד הכלכלה בין 2,000 ל-2,500 תיקי אכיפה מינהלית בשנה, בשנת 2020 נפתחו רק 1,064 תיקים, ובשנת 2021 מספר התיקים שנפתחו חזר לקדמותו ועמד על 2,428 תיקים. עולה מכך שהירידה ההדרגתית בתיקי האכיפה המינהלית שנפתחו בשל העסקה ביום המנוחה ללא היתר או בניגוד להיתר, מ-360 בשנת 2018 עד 89 בשנת 2021 היא ייחודית לתחום זה.

מנגד, בנוגע להיקף ההתראות שניתנו אכן עולה כי ישנה מגמה כוללת של ירידה בהיקף ההתראות באכיפת חוקי העבודה. מספר ההתראות שניתנו ירד באופן הדרגתי החל משנת 2017 שבה הוא עמד על 5,600. בשנת 2020 הוא הגיע לשפל של 1,290 התראות, ובשנת 2021 הוא עלה במקצת ל-1,969, עדיין נמוך בהרבה מהיקף ההתראות שניתנו בכל אחת מהשנים 2017-2019. ניתן ללמוד מכך שיש בשנים האחרונות ירידה כללית בשיעור תיקי האכיפה המינהלית שניתנו בהם התראות, כך שהירידה ההדרגתית במספר ההתראות שניתנו אינה ייחודית לאכיפת חוקי העבודה הנוגעים ליום המנוחה השבועי.

על פי החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה, תשע"ב-2011 רשאי המינהל להטיל עיצום כספי בסכום מרבי של 36,560 ש"ח בגין העסקת עובד ביום המנוחה השבועי ללא היתר, ובסכום מרבי של 20,890 ש"ח בגין העסקת עובד ביום המנוחה השבועי בניגוד להיתר. הפרה מתמשכת של החוק עשויה להביא להגדלת העיצום הכספי.

התרשים הבא מציג את סכום העיצומים שהוטלו בשנים 2013-2021 בגין העסקת עובדים במנוחה השבועית ללא היתר או בניגוד להיתר לצד מספר העיצומים שהוטלו בכל שנה.

תרשים. מספר וסכום העיצומים (בש"ח) שניתנו בגין העסקת עובדים במנוחה השבועית ללא היתר או בניגוד להיתר

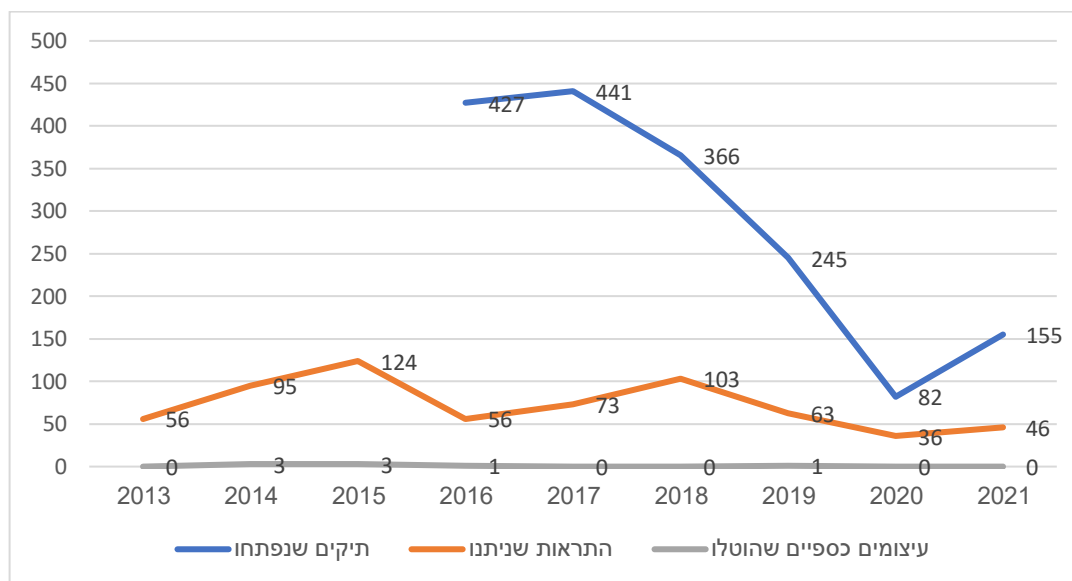

מקור: עיבודי המחברים לנתוני הדוחות השנתיים של זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה.

סכום העיצומים הכולל שהוטל בגין העסקת עובדים ביום המנוחה השבועי ללא היתר או בניגוד להיתר במהלך השנים 2013-2021 הוא 15 מיליון ש"ח, ובממוצע לשנה 1.66 מיליון ש"ח. עם זאת, ניתן לראות תנודות בהיקף העיצומים הכספיים בין השנים הנובע מהשינוי במספר העיצומים, אך גם משינוי בסכום הממוצע לעיצום כספי. במרבית השנים עמד הסכום הממוצע של עיצום כספי על בין 50,000 ל-100,000 ש"ח, בעוד בשנת 2019 עמד הסכום הממוצע על 220,000 ש"ח ומנגד בשנת 2021 הוא עמד על 11,500 ש"ח בלבד.

נוסף על העסקה ללא היתר או בניגוד להיתר, מבצע מינהל אכיפה והסדרת חוקי עבודה במשרד הכלכלה והתעשייה אכיפה מינהלית גם על סעיף 17 לחוק שעות עבודה ומנוחה הקובע כי על המעסיק להעניק לעובד המועסק ביום המנוחה השבועי שכר עבודה של לפחות 150% משכרו הרגיל.

תרשים. נתוני האכיפה המינהלית של משרד הכלכלה והתעשייה בגין אי תשלום גמול עבור עבודה ביום המנוחה השבועי, לפי סוג סנקציה, 2013-2021

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהתקבלו ממשרד הכלכלה והתעשייה ולנתוני דוחות השנתיים של זרוע העבודה במשרד הכלכלה והתעשייה.

מגמת הירידה בשנים האחרונות בפתירת תיקים ובמתן התראות ניכרת גם באכיפה המינהלית בנוגע למתן תגמול כספי מוגדל עבור עבודה ביום המנוחה השבועי. בנוגע לעיצומים הכספיים על מעסיקים ניתן לראות שמשרד הכלכלה כמעט ואינו משתמש בהם בנוגע לאכיפת תחום זה, כך שבשנים 2016-2021 ניתנו רק שני עיצומים כספיים בגין אי תשלום גמול כספי נוסף עבור עבודה ביום המנוחה השבועי.

באשר לאכיפה הפלילית, הרי שמשרד הכלכלה ממעט לעשות בה שימוש. מנתונים שהתקבלו ממשרד הכלכלה והתעשייה עולה כי בשנים 2016-2021 נבדקו בהליכים פליליים במסגרת האכיפה רק שני מעסיקים בחשד להפרת סעיפי העבודה ביום המנוחה השבועי שבחוק שעות עבודה ומנוחה. בתשובה שהתקבלה מהממונה על חופש המידע במשרד ביולי 2022 נטען כי באופן כללי החל מכניסתו לתוקף של החוק להגברת האכיפה של דיני העבודה, תשע"ב-2011 והשתת עיצומים כספיים על מעסיקים בגין הפרות של דיני העבודה, יוחד ההליך הפלילי רק כנגד מעסיקים שהם מפריס חוזרים, ולפיכך פחת השימוש בו.

2. פעילות מסחר, ותרבות בשבת

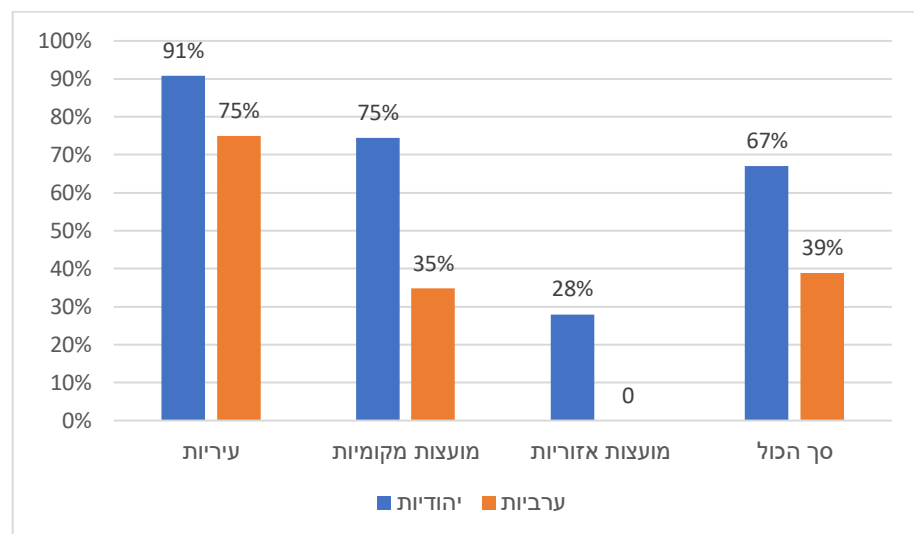
2.1. רקע חוקי

עד עתה עסקנו ביום השבת מנקודת המבט של ענף התעסוקה (מעסיקים ועובדים). כעת ענייננו בהיקף הפעילות בשבת מנקודת המבט של פעילות התרבות והמסחר. ברמת ההסדר החוקי, חוק שעות עבודה ומנוחה, בהתאם לפרשנותו בבית המשפט העליון, הוא חוק סוציאלי המתייחס רק לעניין העסקה ועבודה בשבת, אך אין בו כל איסור על פתיחתם של עסקים בשבת, ובוודאי שאין בו איסור על פתיחת מתחמי תרבות ובילוי. נושא זה מוסדר בחקיקה נפרדת: חוקי העזר העירוניים של הרשויות המקומיות.

סעיף 249(20) לפקודת העיריות, החל גם על מועצות מקומיות ואזוריות, קובע כי מסמכותה של רשות מקומית להסדיר את פתיחתם וסגירתם של סוגי עסקים שונים, ולקבוע את שעות פתיחתם וסגירתם ביום פלוני. סעיף 249(21) לחוק קובע כי רשות רשאית להפעיל את סמכותה הנזכרת על פתיחת וסגירת עסקים "לגבי ימי המנוחה, בהתחשב בטעמים שבמסורת דתית ולגבי יום תשעה באב". החוק קובע כי ימי המנוחה המוגדרים עבור יהודים הם שבת ומועדי ישראל ועבור בני דתות אחרות בהתאם לדת שלהם. אם כן, בעוד שאיסור העסקת יהודים בשבת המופיע בחוק שעות עבודה ומנוחה נטוע בהקשרים סוציאליים, סמכותן של הרשויות המקומיות להסדיר חוקי עזר עירוניים בנוגע לפתיחת עסקים ביום המנוחה נטועה בחקיקה עירונית המבוססת על מסורת דתית.

החוק אינו מחייב את הרשויות המקומיות להתקין חוקי עזר בנושא פתיחת עסקים וסגירתם ביום המנוחה. עם זאת, בדיקה מקיפה שערכנו מלמדת כי **נכון לשנת 2022 מבין 255 רשויות מקומיות בישראל, ל-147 רשויות (58%) יש חוק עזר המתייחס ליום המנוחה: 114 רשויות יהודיות ו-33 רשויות ערביות**. בתרשים הבא מוצג שיעור הרשויות שיש להן חוק עזר בחלוקה למעמד המוניציפלי של הרשות.

תרשים. שיעור הרשויות שיש להן חוק עזר עירוני בנושא פתיחת עסקים ביום המנוחה, בחלוקה למגזר ומעמד מוניציפלי, 2022

מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף מחוקי העזר העירוניים של הרשויות המקומיות

שיעור הרשויות היהודיות שהתקינו חוק עזר בנושא יום המנוחה גבוה בהרבה ועומד על 67% לעומת 39% מהרשויות הערביות. כמו כן, בולט במיוחד השיעור הגבוה של עיריות שהתקינו חוק עזר (91% מהעיריות היהודיות ו-75% מעיריות הערביות), לעומת שיעור נמוך יותר במועצות מקומיות ושיעור נמוך מאוד מועצות אזוריות. ככל הנראה, הסיבה לכך היא שמרבית פעילות המסחר והתרבות המשפיעה על מרקם החיים ברשות ומעוררת מחלוקת והתנגדויות מתרחשת בריכוזים העירוניים, ובפרט בערים הגדולות, בעוד שברשויות שבהן לא מתקיימת פעילות מסוג זה, לא התעורר הצורך להסדיר חוקי עזר בעניין זה.

בעוד הרשויות היהודיות מתייחסות בחוק העזר רק ליום השבת, ברשויות הערביות יש הבדלים לפי הדת המרכזית של תושבי הרשות, ולעתים חוק עזר עירוני מתייחס אף לשני ימי מנוחה שונים בשל היות היישוב מעורב משתי קבוצות דתיות שונות: מבין 33 הרשויות הערביות שהתקינו חוק עזר, ב-22 (67%) יום המנוחה שאליו מתייחס חוק העזר הוא יום שישי, ב-9 רשויות יום המנוחה הוא יום ראשון, ובשתי רשויות חוק העזר קובע כי לפי דתו של בעל העסק יוגדר האם יום המנוחה החל עליו הוא שישי או ראשון. ברשות אחת אין הגדרה ברורה בחוק לזהות יום המנוחה בחוק העזר.

חוקי העזר העירוניים אינם כתובים במתכונת אחידה לחלוטין, אך ככלל ניתן לחלק את ההגדרות החוקיות בהם לשלוש קטגוריות של פעילות עסקית בשבת:

- **מכירת מזון**: בלשון החוק מכונה פעילות זו בדרך כלל בשם "בתי אוכל". במסגרת פעילות זו כלולים מסעדות, בתי קפה, פיצריות ועסקים אחרים העוסקים במכירת מזון.
- **תרבות**: בלשון החוק מכונה פעילות זו בדרך כלל בשם "בתי עינוג" או "עינוג ציבורי". במסגרת פעילות זו כלולים בתי קולנוע, תיאטראות, הופעות מוסיקה ועסקים נוספים בענף התרבות.
- **מסחר**: בלשון החוק מכונה פעילות זו בדרך כלל בשם "בתי עסק". במסגרת פעילות זו כלולים עסקים שאינם עוסקים במכירת מזון או בפעילות תרבות, ובתוך כך חנויות למכירת מוצרים ומפעלים ובתי מלאכה.

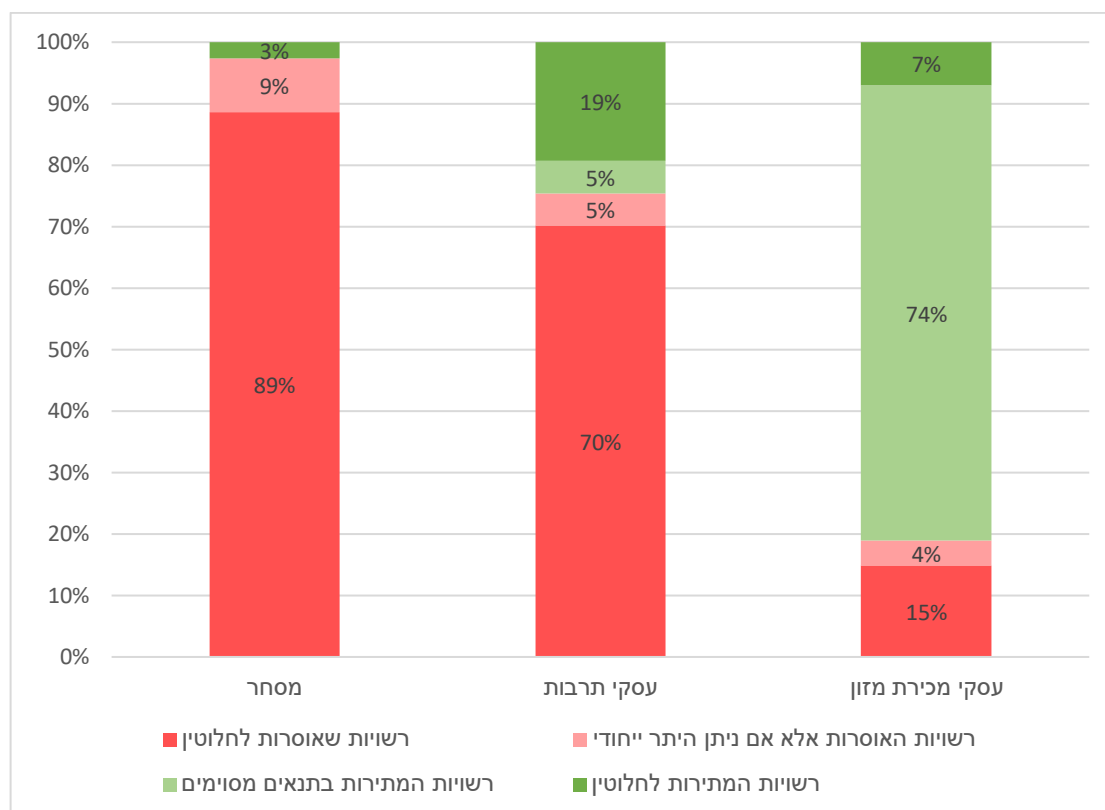
הרשויות המקומיות יכולות להתיר או לאסור לחלוטין את קיומן של כל אחת מהפעילויות הללו בשטחן, אך יש להן גם אפשרויות ביניים. במסגרת המחקר נחלק את אפשרויות הביניים לשתי קטגוריות מרכזיות:

- **רשויות המתירות בתנאים מסוימים**: חוק העזר מציג היתר לפעילות העסקית הרלוונטית ביום המנוחה, אך לא באופן גורף, אלא תוך הגבלות ותנאים. במרבית המקרים מדובר על התניית ההיתר בכך שהפעילות תתבצע בשעות ספציפיות (בדרך כלל שעות נורמטיביות של הפעילות העסקית הרלוונטית) או בהגבלה לאזורים גאוגרפים מסוימים בתחומי הרשות המקומית.
- **רשויות האוסרות אלא אם ניתן היתר ייחודי**: חוק העזר אוסר את הפעילות העסקית הרלוונטית ביום המנוחה, אך יש בו פתח למתן היתר ספציפי וייחודי מראש הרשות, ממועצת הרשות או מי שהוסמך לכך על ידם. במצב זה אין לעסקים היתר לפעול מכוח חוק העזר, אלא רק מכוח היתרים ייחודיים, שייתכן שבפועל כלל לא ניתנו.

2.2. ההיתרים והאיסורים בחוקי העזר העירוניים

התרשים הבא מסכם את המדיניות של הרשויות המקומיות היהודיות שיש להן חוקי עזר עירוניים העוסקים בפתיחת עסקים בשבת.

תרשים: המדיניות של חוקי העזר העירוניים ברשויות המקומיות היהודיות ביחס לפתיחת עסקים בשבת, לפי סוג עסק, 2022

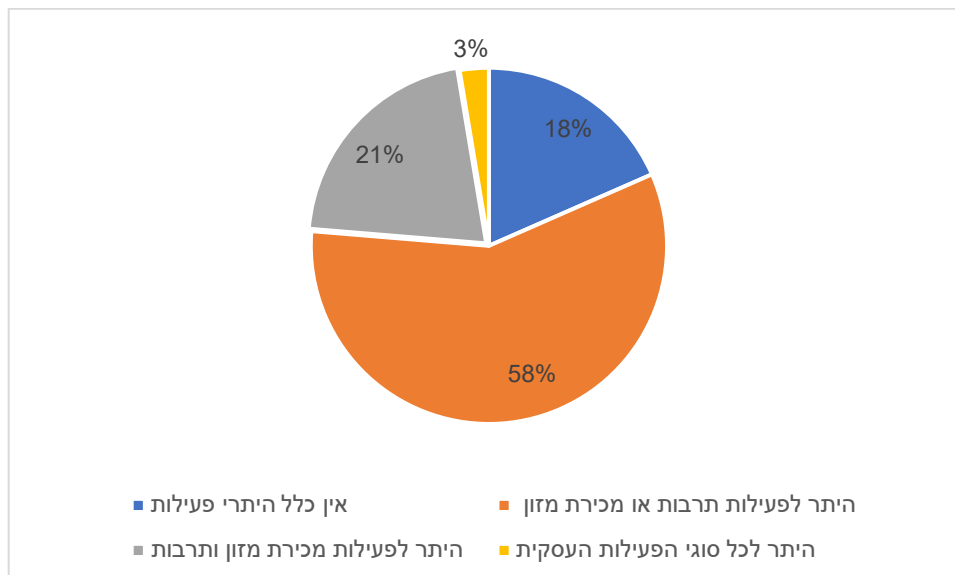
מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף מחוקי העזר העירוניים של הרשויות המקומיות

מרבית הרשויות היהודיות, מתירות פתיחת עסקי מכירת מזון בשבת: 7% מתירות לחלוטין, ו-74% מתירות בתנאים מסוימים, כמו הגבלת פעילות מכירת המזון לשעות מסוימות או לתוך מבנה סגור, או איסור על השמעת מוסיקה. בנוסף, ב-4% מהרשויות ניתן לקבל היתר ייחודי למכירת מזון, וביתר 15% הרשויות ישנו איסור מוחלט על מכירת מזון בשטחי הרשות.

לעומת זאת, בנוגע לפעילות בתחום התרבות והמסחר ניתן לראות כי מרבית חוקי העזר העירוניים אוסרים זאת לחלוטין. 89% מהרשויות היהודיות אוסרות לחלוטין על פתיחת עסקי מסחר בשבת לחלוטין, ו-9% אוסרות זאת תוך נתינת פתח למתן היתר ייחודי, כך שרק 3% מהרשויות היהודיות מתירות פעילות עסקית מסחרית בתחומן בשבת. באשר לענף התרבות, 70% מהרשויות היהודיות אוסרות על פתיחת מוסדות תרבות לחלוטין, ו-5% נוספות אוסרות זאת תוך נתינת פתח למתן היתר ייחודי. מנגד, 19% מהרשויות היהודיות מתירות פתיחת מוסדות תרבות באופן גורף ו-5% נוספות מתירות זאת בתנאים מסוימים, לרוב כאשר מדובר בפעילות ללא תשלום.

בעוד התרשים הקודם הציג את המדיניות של חוקי העזר באופן נפרד לגבי כל אחד מהתחומים, בתרשים הבא מוצגת התפלגות הרשויות המקומיות היהודיות לפי המדיניות שלהן באשר לתחומי הפעילות המותרים בשטחן בשבת.

תרשים. רשויות מקומיות יהודיות לפי מדיניות חוק העזר העירוני בנושא השבת, 2022

מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף מחוקי העזר העירוניים של הרשויות המקומיות

19% מהרשויות המקומיות היהודיות שיש להן התייחסות בחוק עזר עירוני לנושא השבת אוסרות על פעילות של עסקים מכל סוג בשבת, בעוד שמנגד, 3% מהרשויות המקומיות היהודיות מאפשרות לקיים בשטחן את כל סוגי הפעילויות העסקיות בשבת. בתווך, 58% רשויות מקומיות יהודיות מתירות פעילות עסקית בתחום התרבות או מכירת המזון (ברובן בהתאם לתנאים מסוימים)², ו-21% רשויות מקומיות יהודיות מתירות פעילות עסקית גם בתחום מכירת המזון וגם בתחום התרבות.

לעומת זאת, בין הרשויות הערביות יש דמיון רב בתוכן חוק העזר בנושא יום המנוחה: **בכל 33 הרשויות הערביות שהתקינו חוק עזר בנושא יום המנוחה, ישנו איסור על פעילות של בתי עסק בתחום המסחר לצד היתר לפעילות עסקי מכירת מזון**, לעתים תחת תנאים הקבועים בחוק העזר. ברוב חוקי העזר העירוניים של הרשויות הערביות אין התייחסות לפעילות תרבות ("עינוג ציבורי"), ובמשתמע מכך שפעילות כזאת לא נאסרה, אך בשתי רשויות (כפר מנדא וג'דידה-מכר) ישנו איסור מפורש על פעילות תרבות ביום המנוחה.

2.3. פעילות מסחר ותרבות בשבת בפועל: נתונים כלליים

למשרדי הממשלה ולגופים ציבוריים אין מידע על היקף הפעילות של מוסדות התרבות והמסחר הפועלים בשבת. בשל כך, על מנת להציג מידע בנושא יוצגו להלן נתונים בחלוקה לארבע קטגוריות

² מבין רשויות אלו, רק רשות אחת – ירושלים – מתירה פעילות תרבות ואוסרת פעילות מכירת מזון, וכל השאר מתירות פעילות מכירת מזון ואוסרות פעילות תרבות.

שהיה ניתן לבחון באופן עצמאי את היקף הפעילות בהן בשבת: בתי קולנוע; מוזיאונים; היכלי תרבות ותיאטראות; וקניונים ומרכזי קניות.

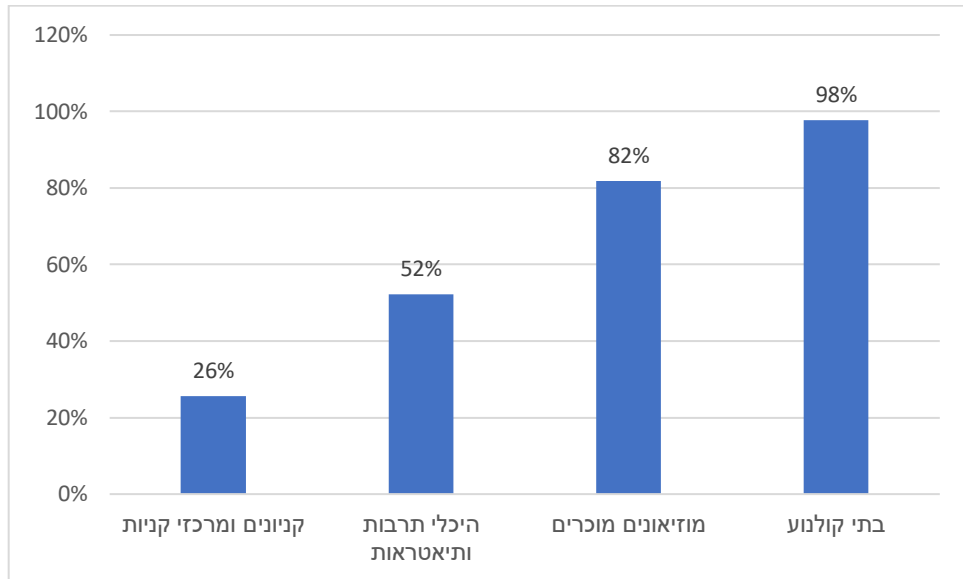
בכל אחת מארבע הקטגוריות הללו גיבשנו רשימה של מוסדות הנכללים בה, ובמהלך החודשים אפריל-יוני 2022 בדקנו באופן פרטני האם כל מוסד פועל בשבת. המתודולוגיה שבה פעלנו להגדרת רשימת המוסדות הרלוונטיים בכל אחת מן הקטגוריות מוצגת להלן, ונעשה בה שימוש גם במחקר קודם בנושא.³

- **בתי קולנוע**: כבית קולנוע הוגדר רק מוסד החבר בהתאחדות בתי הקולנוע. בשנת 2022 ישנם 43 בתי קולנוע העומדים בקריטריון זה. לצד אלו, ברחבי הארץ פועלים מספר מוסדות בודדים נוספים המקרינים סרטים, אך רובם עושים זאת בתדירות לא קבועה, ולכן לא התייחסנו אליהם במסגרת הבדיקה.
- **מוזיאונים**: כמוזיאון הוגדר רק מוזיאון מוכר, שהוא מוזיאון שהמדינה מכירה בו על חוק המוזיאונים תשמ"ג-1983 ומשרד התרבות והספורט מתקצב אותו בהתאם לכך. בשנת 2022 ישנם 55 מוזיאונים העומדים בקריטריון זה. קטגוריה זו כוללת את מרבית המוזיאונים הגדולים והחשובים בישראל. לצד אלו, ברחבי הארץ פועלים גם מוסדות המכונים בשם מוזיאון, שרובם הם גופים פרטיים קטנים, ויש בהם אף כאלה שאינם פועלים באופן תדיר, ולכן לא התייחסנו אליהם במסגרת הבדיקה.
- **היכלי תרבות ותיאטראות**: מהמרכז למידע ומחקרי תרבות (המופעל על ידי זכייך של משרד התרבות והספורט) התקבלה רשימה הכוללת מגוון רחב של אולמות שמתקיימים בהם אירועי ומופעי תרבות, ובהם גם אולמות של בתי ספר ומרחבים פתוחים. מרשימה זו ערכנו סינון של המקומות הקרויים בשם "היכל תרבות", "משכן לאומנויות הבמה" והמקומות שבשם מופיעה המילה "תיאטרון". לא נכללו אולמות הפועלים בתוך מתנ"ס או מרכז קהילתי ושתחום הפעילות המרכזי שלהם אינו הופעות תרבות מסחריות. לרשימה זו הוספו מספר תיאטראות נוספים בעלי מבנה קבע שהופיעו ברשימת התיאטראות הציבוריים בישראל. בסך הכול נמצאו 88 מוסדות העונים לקטגוריה זו בשנת 2022.
- **קניונים ומרכזי קניות**: בחוקי מדינת ישראל אין הגדרות כלשהן לקניון או מרכז קניות, והללו גם לא זוכים כמוזן למימון ממשלתי. לפיכך, אין בנמצא רשימה מסודרת של קניונים ומרכזי קניות. לכן, לצורך הגדרת קניונים ומרכזי קניות התבססנו על רשימת הקניונים ומרכזי הקניות המופיעה באתר האינטרנט Kenyonim.com המציג מידע על פעילות הקניונים ומרכזי הקניות ברחבי הארץ. לרשימה זו הוספו קניונים ומרכזי קניות שלא הופיעו באתר ושאינם לרשתות הקניונים הגדולות. בשנת 2022 נכללו ברשימה הסופית 242 קניונים ומרכזי קניות. היקף החנויות/עסקים במקומות אלו יכול לנוע בין עשרות בודדות לכמה מאות חנויות.

להלן מוצגים הממצאים המרכזיים שעלו מהבדיקה שנערכה.

³ אריאל פינקלשטיין, **השבת בישראל: תמונת מצב**. ירושלים: המכון לאסטרטגיה ציונית, 2016.

תרשים. שיעור מוסדות תרבות ומסחר הפועלים בשבת, לפי סוג מוסד, 2022

מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף באופן עצמאי לצורך מחקר זה.

הממצאים מלמדים כי 98% מבתי הקולנוע פועלים בשבת, 82% מהמוזיאונים המוכרים, 52% מהיכלי התרבות והתיאטראות ו-26% מהקניונים ומרכזי הקניות. ובמספרים: בשבת פועלים בישראל 42 בתי קולנוע (החברים בהתאחדות בתי הקולנוע),⁴ 45 מוזיאונים מוכרים,⁵ 46 היכלי תרבות ותיאטראות ו-62 קניונים ומרכזי קניות.

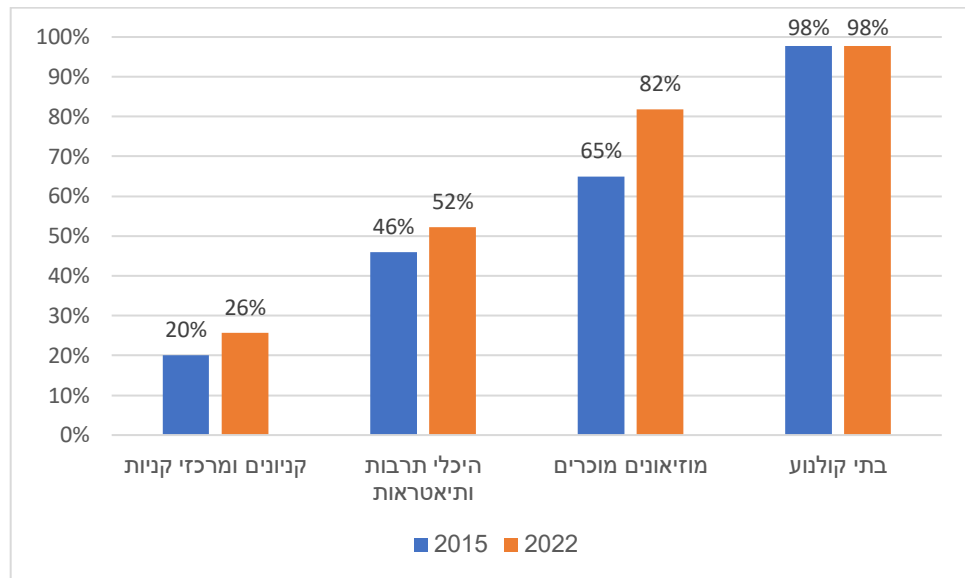
נתונים אלו הינם רוחביים ומתייחסים בכל קטגוריה לכלל המוסדות מבלי להבחין בין מוסדות לפי גודלם או היקף הפעילות שלהם. בחינת הממצאים מתוך התייחסות להיבטים אלו מלמדת כי למוסדות גדולים יותר או בעלי היקף פעילות גבוה יותר ישנה נטייה גבוהה יותר לפעול בשבת, כך, **מתוך 20 המוזיאונים שדורגו על ידי משרד התרבות כבעלי היקף הפעילות הגדול ביותר – בין 40,000 למיליון מבקרים בשנה – נמצא כי 18 פועלים בשבת (90%)**. באשר להיכלי התרבות והתיאטראות, נמצא שיש פער בין מוסדות הפעילים באופן אינטנסיבי ובין מוסדות הפועלים רק מספר ימים בחודש. כך, **מבין 55 היכלי התרבות והתיאטראות הפעילים באופן אינטנסיבי נמצא כי 35 פועלים בשבת (64%) בעוד שמבין 33 היכלי התרבות והתיאטראות הפעילים מספר ימים בחודש 11 פועלים בשבת (33%)**. בנוגע לקניונים ומרכזי קניות לא קיימים נתונים זמינים המאפשרים להשוות אותם לפי גודל או היקף פעילות.

כאמור, בדיקה דומה נעשתה במחקר קודם בשנת 2015. בתרשים הבא מוצגת השוואה בין נתוני 2015 לנתוני 2022.

⁴ נוסף על כך, במסגרת המחקר נמצאו עוד ארבעה בתי קולנוע הפועלים באופן תדיר (מדי יום) שאינם חברים בהתאחדות בתי הקולנוע, וכולם פועלים בשבת. כמו כן, נמצאו עוד שמונה מוסדות תרבות שמקרינים סרטים כבית קולנוע, אך לא מדי יום. מתוכם, שישה מקרינים סרטים גם בשבת.

⁵ אין מידע מסודר על פעילות המוזיאונים הלא מוכרים בשבת. במרץ 2021 הושק על ידי משרד התרבות והספורט מיזם "שבת ישראלית" המסבסד פעילות בסופי שבוע (שישי ושבתי) של מוזיאונים ואתרי מורשת כך שהכניסה אליהם הינה ללא עלות כלל בימים אלו. נכון לאפריל 2022 היו פעילים במסגרת המיזם 85 מוזיאונים ואתרי מורשת, מתוכם 60 אינם מוזיאונים מוכרים. על פי תנאי המרכז, המשרד מסבסד רק פעילות של מוזיאונים ואתרי מורשת שהיו פעילים בסוף השבוע לפני ההצטרפות למיזם.

תרשים. שיעור מוסדות תרבות ומסחר הפועלים בשבת, לפי סוג מוסד, 2015 לעומת 2022

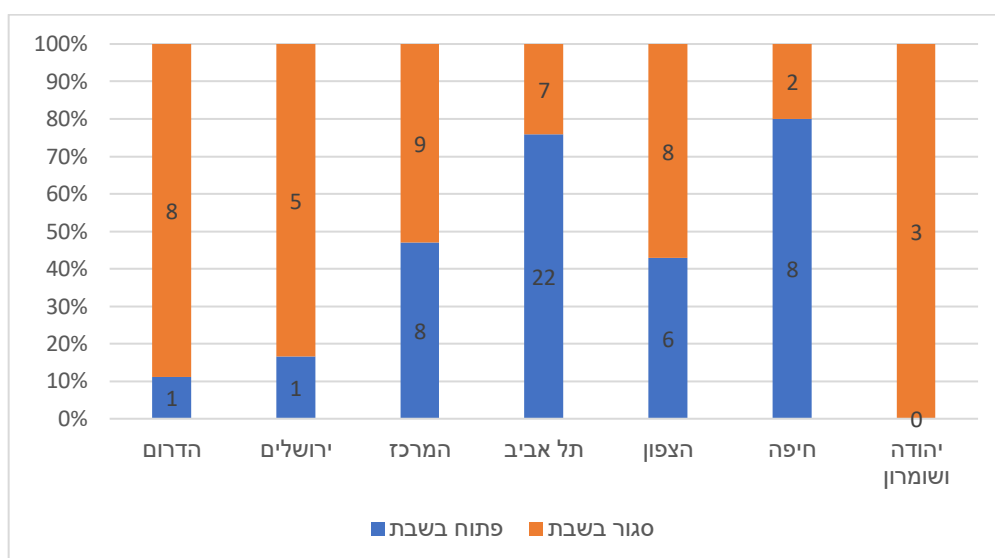
מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף באופן עצמאי לצורך מחקר זה, ומחקרו של פינקלשטיין, 2016.

השוואת הנתונים מלמדת על עלייה בהיקף פעילות התרבות והמסחר בשבת במהלך שבע השנים שעברו: שיעור המוזיאונים הפועלים בשבת עלה מ-65% בשנת 2016 ל-82% בשנת 2022; שיעור היכלי התרבות והתיאטראות הפועלים בשבת עלה מ-46% ל-52%; ושיעור הקניונים ומרכזי הקניות הפועלים בשבת עלה מ-20% ל-26%.

2.4. פעילות מסחר ותרבות בשבת בפועל: לפי מחוז גאוגרפי

בעוד בסעיף הקודם הוצגו נתוני פתיחת מוסדות התרבות והמסחר באופן כללי, בסעיף זה יוצגו הנתונים על פי המחוז הגאוגרפי שבו ממוקמים המוסדות השונים. התרשים הבא מציג את נתוני פעילות היכלי התרבות והתיאטראות בשבת, בחלוקה למחוז גאוגרפי.

תרשים. פעילות היכלי תרבות ותיאטראות בשבת, לפי מחוז גאוגרפי, 2022

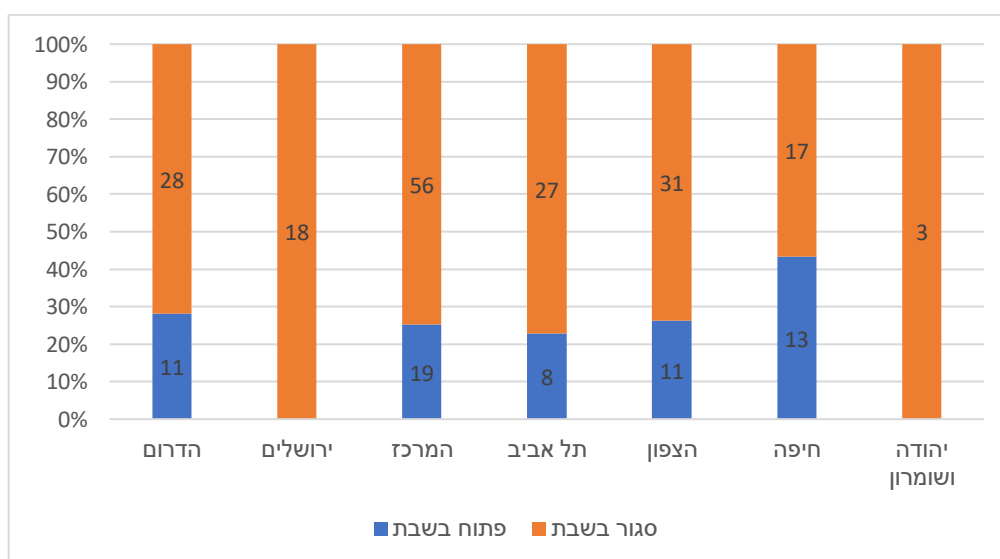

מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף באופן עצמאי לצורך מחקר זה.

ישנם הבדלים ניכרים בין המחוזות השונים בנוגע לפעילות היכלי התרבות והתיאטראות: ישנה פעילות בולטת של מוסדות תרבות אלו במחוז תל אביב (22 מוסדות, המהווים 76% מהיכלי התרבות והתיאטראות במחוז זה) ובמחוז חיפה (8 מוסדות, המהווים 80% מהיכלי התרבות והתיאטראות במחוז זה). במחוז המרכז ומחוז הצפון קרוב למחצית מהיכלי התרבות והתיאטראות פועלים בשבת ואילו במחוזות ירושלים, הדרום ויהודה ושומרון רק מיעוט קטן מהיכלי התרבות והתיאטראות פועלים בשבת.

בתרשים הבא מוצגת פעילות הקניונים ומרכזי הקניות בשבת בחלוקה למחוז גאוגרפי.

תרשים. פעילות קניונים ומרכזי קניות בשבת, לפי מחוז גאוגרפי, 2022

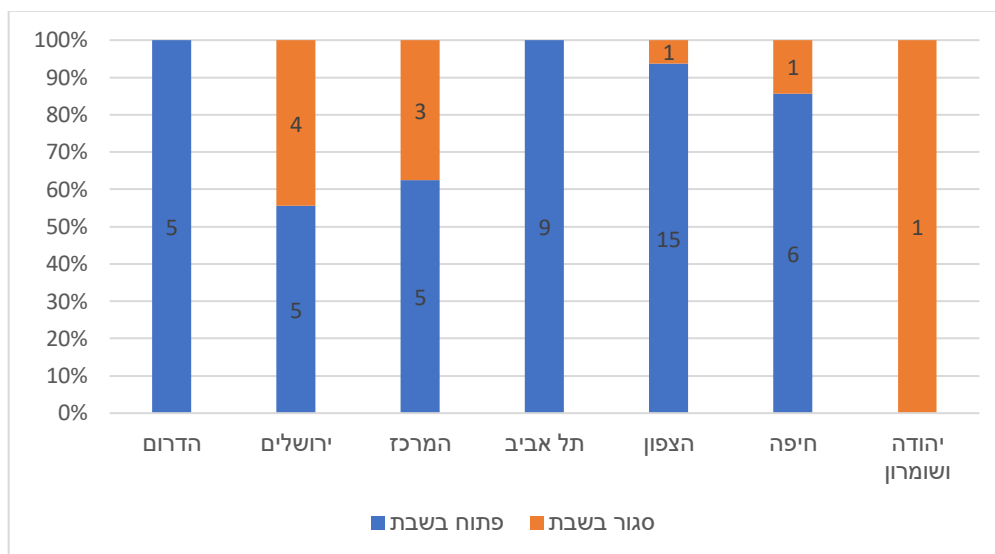

מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף באופן עצמאי לצורך מחקר זה.

בענף הקניונים ומרכזי הקניות החלוקה בין המחוזות מאוזנת יותר. ועם זאת, הנתון הבולט ביותר הוא שבמחוז ירושלים כל 18 הקניונים ומרכזי הקניות סגורים בשבת, וכך גם שלושת הקניונים ומרכזי הקניות הממוקמים במחוז יהודה ושומרון. מנגד, במחוז חיפה ניתן לראות את המספר (13) והשיעור (43%) הגבוהים ביותר של קניונים ומרכזי קניות הפועלים בשבת. בשאר המחוזות שיעור הקניונים ומרכזי הקניות הפועלים בשבת עומד על בין 23% ל-28%.

בתרשים הבא מוצגת פעילות המוזיאונים המוכרים בשבת בחלוקה למחוז גאוגרפי.

תרשים. פעילות מוזיאונים מוכרים בשבת, לפי מחוז גאוגרפי, 2022

מקור: עיבודי המחברים למידע שנאסף באופן עצמאי לצורך מחקר זה.

גם בענף המוזיאונים המוכרים ניתן לראות במחוז ירושלים ששיעור המוזיאונים המוכרים הפעילים בשבת נמוך יותר, כך שמבין 9 מוזיאונים מוכרים 5 פועלים בשבת. לעומת זאת, בשאר המחוזות – אף במחוז דרום – רובם ככולם של המוזיאונים המוכרים פועלים בשבת, מלבד מחוז יהודה ושומרון שפועל בו רק מוזיאון מוכר אחד - הסגור בשבת.

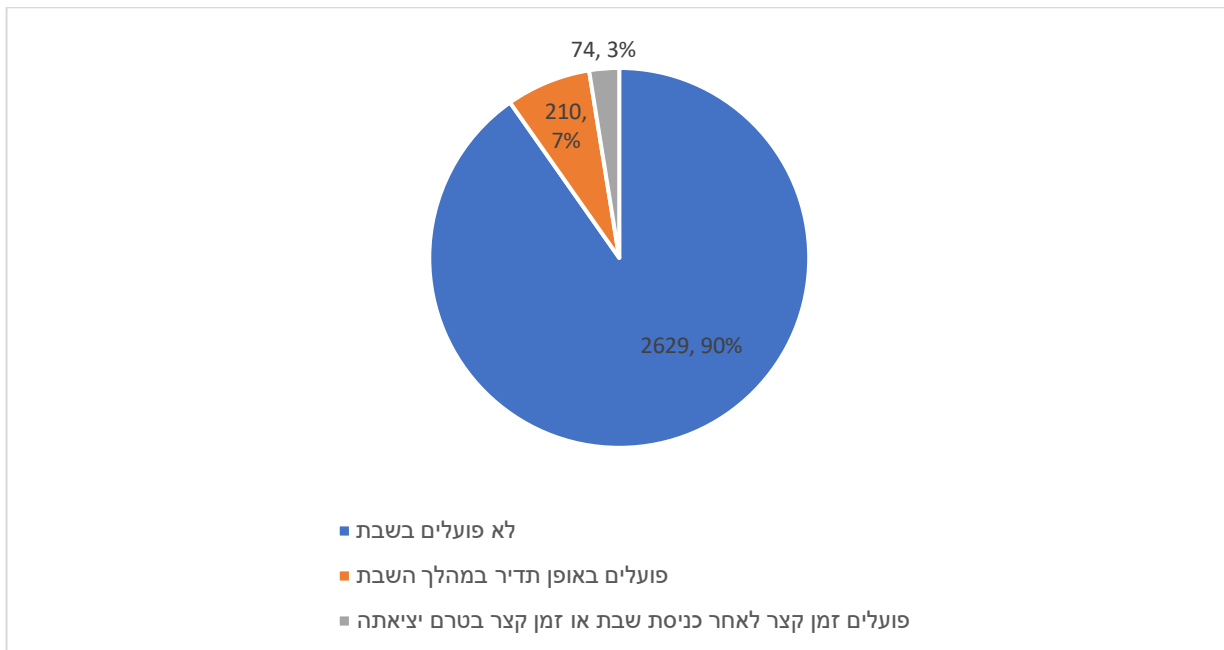
3. תחבורה ציבורית בשבת

3.1. אוטובוסים

תיקון לפקודת התעבורה שנערך בשנת 1991 קבע כי שר התחבורה רשאי להתקין תקנות בנוגע ל"איסור הפעלת אוטובוס ציבורי בימי מנוחה בקו שירות" תוך התחשבות "ככל שניתן במסורת ישראל בכל הנוגע לאיסור תנועת כלי רכב בימי מנוחה". בעקבות החוק נוסף לתקנות התעבורה סעיף הקובע כי למפקח על התעבורה במשרד התחבורה סמכות ליתן רישיון קו להפעלת אוטובוס ציבורי בימי מנוחה לקו שירות העומד באחד קריטריונים הבאים: משרת נוסעים לבית חולים; משרת נוסעים ליישוב ספר; משרת נוסעים ליישובים שתושביהם אינם יהודים; חיוני לביטחון הציבור; חיוני מבחינת קיום שירותי תחבורה ציבורית. בנוסף, נקבע בתקנות כי קווים שזכו לרישיון לפני שנת 1991 (שבה נחקקו החוק והתקנות), יוכלו להמשיך לפעול גם לאחר מכן ביום המנוחה.

נכון לפברואר 2022 פעלו בישראל 2,913 קווי אוטובוס. התרשים הבא מציג את היקף ושיעור קווי האוטובוס הפועלים בשבת תוך חלוקה לשתי קטגוריות: האחת, קווים הפועלים באופן תדיר בשבת; השנייה, מתייחסת לקווים שאינם פעילים ברוב השבת, אלא רק זמן קצר לאחר כניסת השבת או זמן קצר בטרם יציאת השבת.

תרשים. קווי אוטובוס בישראל, לפי פעילות בשבת, פברואר 2022

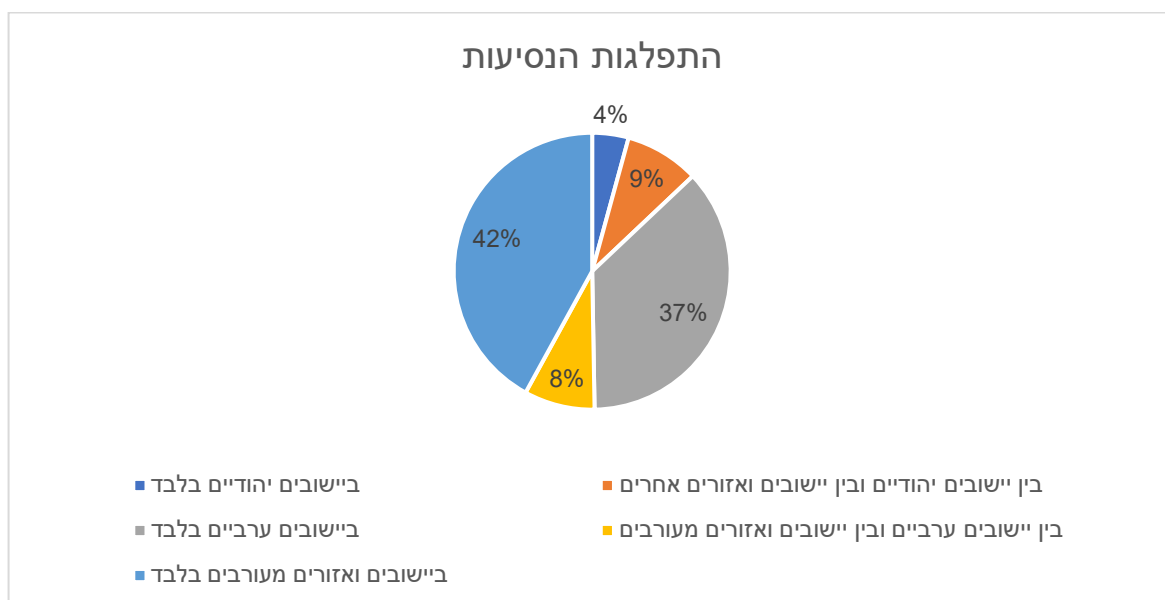
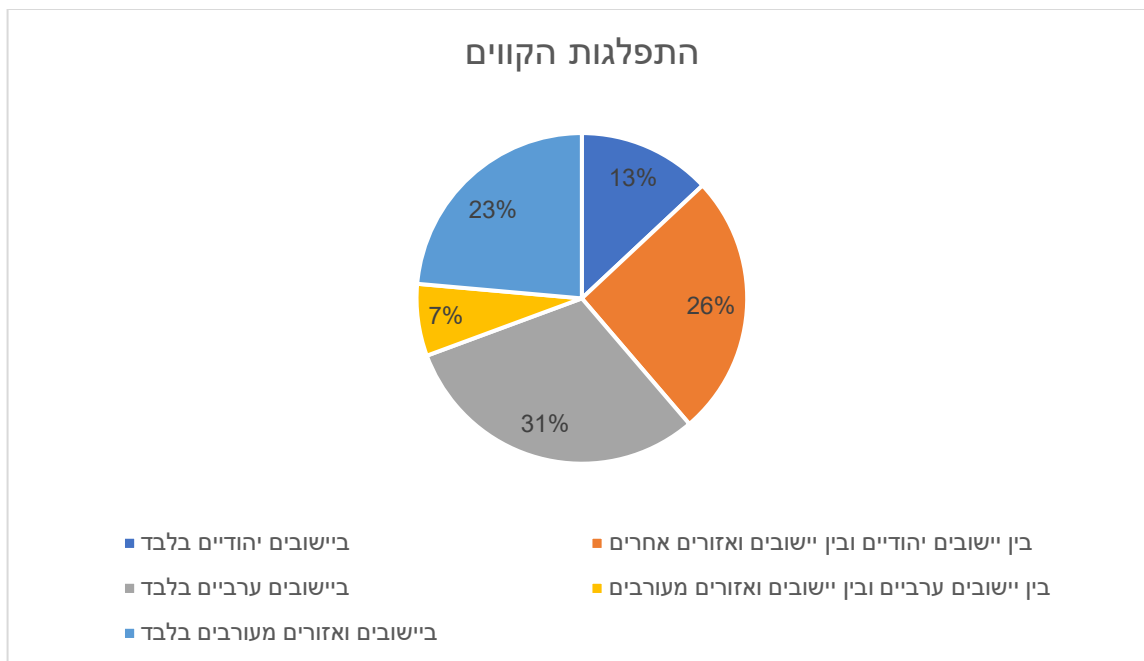
מקור: עיבודי המחברים לקבצים שהתקבלו ממשרד התחבורה

מבין 2,913 קווי האוטובוס הפעילים בישראל, 284 (10%) פועלים בשבת. אלו מתחלקים ל-210 קווים (7%) הפועלים באופן תדיר לאורך השבת, ו-74 קווים (3%) הפועלים רק זמן קצר לאחר כניסת השבת או זמן קצר בטרם יציאת השבת.

284 הקווים הפועלים בשבת מפעילים 5,251 נסיעות סך הכול, כך שכל קו מפעיל בממוצע 18.5 נסיעות בשבת. בתרשים הבא מוצגת התפלגות הקווים והנסיעות לפי סוג היישוב שבו הם פועלים

תוך חלוקה לשלושה סוגי יישובים: יישובים שבהם רוב מובהק של האוכלוסייה (למעלה מ-95%) הוא יהודי (יישובים יהודיים); יישובים שבהם רוב מובהק של האוכלוסייה הוא ערבי (יישובים ערביים); ויישובים שבהם חיים במשותף יהודים וערבים (יישובים מעורבים). בנוסף, ישנה התייחסות לקווים בין עירוניים המחברים בין יישובים משני סוגים שונים.

תרשים. קווי האוטובוס הפועלים בשבת, לפי סוג היישוב/יישובים שבו הם פועלים, פברואר 2022

מקור: עיבודי המחברים לנתונים שהתקבלו ממשרד התחבורה

39% מהקווים הפועלים בשבת עוברים ביישובים יהודיים, והם מתחלקים בין קווים הפועלים ביישובים יהודיים בלבד (13%) ובין קווים העוברים ביישובים יהודיים וביישובים מעורבים או ערביים (26%). עם זאת, היקף הפעילות של קווים אלו בשבת נמוך יחסית, כך שבמסגרתם

מתבצעות רק 13% מנסיעות קווי האוטובוס בשבת (4% פועלים ביישובים יהודיים בלבד, ו-9% פועלים ביישובים יהודיים לצד יישובים מעורבים או ערביים).

כך, עיקר פעילות קווי האוטובוס בשבת מתרחשת ביישובים ערבים או מעורבים: 37% מהנסיעות מתבצעות ביישובים ערביים בלבד, 8% מתבצעות ביישובים ערביים ויישובים ואזורים מעורבים, ו-42% מתבצעות ביישובים ואזורים מעורבים בלבד. עיקר פעילות קווי האוטובוס ביישובים מעורבים מתרחשת בתוך ירושלים, שם מתבצעות 67% מהנסיעות, יתר הנסיעות מתבצעות בעיקר בחיפה ובנוף הגליל (13% ו-12% בהתאמה).

3.2. מוניות שירות

ענף מוניות השירות עובר בשנים האחרונות שינויים ניכרים בעקבות רפורמות חוקיות ושינויים רבים בשטח. החוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 120) התשע"ח-2018 קבע כי רישיונות להפעלת קווי שירות למוניות יינתנו בהליך תחרותי, שוויוני ופומבי. בפועל ישנם עיכובים רבים ביישום הרפורמה, שקשורים גם למשבר הקורונה וחוסר היציבות בממשלה. מתשובה שהתקבלה ממשד התחבורה עולה כי נכון למאי 2022 ישנם 11 קווי מוניות שירות הפועלים על בסיס רישיון ממשד התחבורה: תשעה קווים פועלים במרכז הארץ בערים תל אביב-יפו, בת ים, חולון, רמלה ולוד, ושני קווים נוספים פועלים בנתניה.

המשד אינו מבצע רגולציה על פעילות מוניות השירות בשבת ולכן אין לו מידע ודאי על כמות הקווים הפעילים בשבת. עם זאת, קווי מוניות שירות שפועלים עם רב-קו, אינם יכולים לעשות שימוש ברב-קו בשבת ולכן השימוש בהם בשבת נעשה בתשלום במזומן בלבד. בדיקה שנעשתה לצורך מחקר זה מעלה כי מבין 11 קווי המוניות השירות שיש להם רישיון ישנם שני קווי מוניות שירות הפועלים בשבת – שניהם בתל אביב.

3.3. תחבורה ציבורית שיתופית ועירונית

על רקע ההיקף המצומצם של קווי תחבורה ציבורית הפועלים בשבתות, החל משנת 2015 החלו מספר התארגנויות פרטיות בנושא, ושתי המרכזיות שבהן הן המיזמים "שבוס" ו"נוע תנוע". על רקע האיסור להפעיל תחבורה ציבורית ללא היתר ממשד התחבורה הוקמו מיזמי תחבורה ציבורית במסגרת אגודה שיתופית והם פועלים ללא כוונת רווח. התאגדות במסגרת אגודה שיתופית שרק חבריה יכולים לנסוע באוטובוסים המופעלים על ידה, אינה מצריכה רישיון קו ממשד התחבורה, וכך היא מאפשרת לאוטובוסים אלה לבצע נסיעות בשבת. חברי האגודה משלמים סכום סמלי כדי להצטרף אליה, וכן משלמים בעבור כל נסיעה.

בעידודם של המיזמים השיתופיים, בשנת 2019 החלו לפעול מספר קווי תחבורה ציבורית בשבתות המופעלים על ידי רשויות מקומיות. אמנם החוק מחייב רישיון ממשד התחבורה לצורך הפעלת קו תחבורה ציבורית, אך מכיוון שהרשויות המקומיות לא גובות תשלום עבור הנסיעה, הקווים נחשבים כהסעות פרטיות שממנות הרשויות המקומיות, ואינם נדרשים לרישיון להפעלת קו.

מיזמי התחבורה הציבורית העירוניים הביאו בהדרגה לירידה בפעילותם של קווי התחבורה הציבורית השיתופיים.

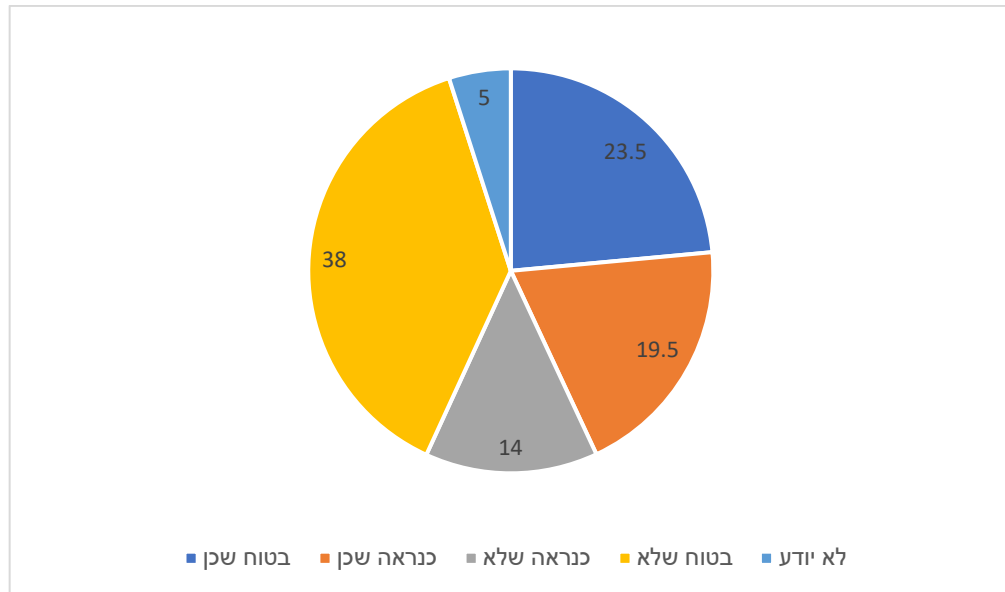
בדיקה של הפעילות בפועל מלמדת כי בשנת 2022 פעלו בישראל 19 קווי תחבורה ציבורית משני הסוגים הללו. מבין אלו 17 קווים הופעלו על ידי רשויות מקומיות. המיזם המרכזי בנושא הוא מיזם "נעים בסופ"ש" שחברות בו שבע הרשויות המקומיות הבאות: תל אביב-יפו, גבעתיים, רמת השרון, קריית אונו, שוהם, מודיעין והוד השרון. המיזם מפעיל עשרה קווי תחבורה ציבורית הפועלים בשבתות באופן קבוע בתוך הרשויות הללו וביניהן. כמו כן, שלוש עיריות מפעילות מיזמי תחבורה עצמאיים: עיריית הרצליה מפעילה את מיזם "קווי החוף" המפעיל שני קווי תחבורה ציבורית בשבת בין הרצליה לתל אביב; עיריית רמת גן מפעילה את מיזם "סבבוס" המפעיל שני קווי תחבורה ציבורית בשבת בין רמת גן לתל אביב; ועיריית כפר סבא מפעילה את מיזם "כפר סבוס" המפעיל שני קווי תחבורה ציבורית בשבת בין כפר סבא לתל אביב.

בנוסף, מיזם התחבורה הציבורית השיתופית "שבוס" מפעיל קו תחבורה ציבורית הפועל בשבת בראשון לציון, ובחודשים יולי-אוגוסט הוא מפעיל גם קו תחבורה ציבורית בין חריש לקיסריה. קו נוסף הפועל רק בשבתות בחודשים יולי-אוגוסט הוא קו שמפעילה עיריית חולון בין חולון לתל אביב. רבים מקווי התחבורה הציבורית בשבת מיועדים בעיקר לחבר אזורים פנימיים בערים אל חופי רחצה ביים.

3.4. ביקוש לתחבורה ציבורית בשבת

על רקע המיעוט של קווי תחבורה ציבורית הפועלים בשבת בישראל, בחרנו במסגרת הסקר לבחון עד כמה יש ביקוש לכך בקרב הציבור. על מנת לזהות את הביקוש, בחרנו שלא לשאול את השאלה "האם אתה תומך או מתנגד לתחבורה ציבורית בשבת" (כפי שנהוג בדרך כלל לשאול בסקרים) אלא לשאול "אם הייתה פועלת תחבורה ציבורית בשבת, האם אתה חושב שהיית משתמש בה".

תרשים. אם הייתה פועלת תחבורה ציבורית בשבת, האם אתה חושב שהיית משתמש בה? (%), יהודים)

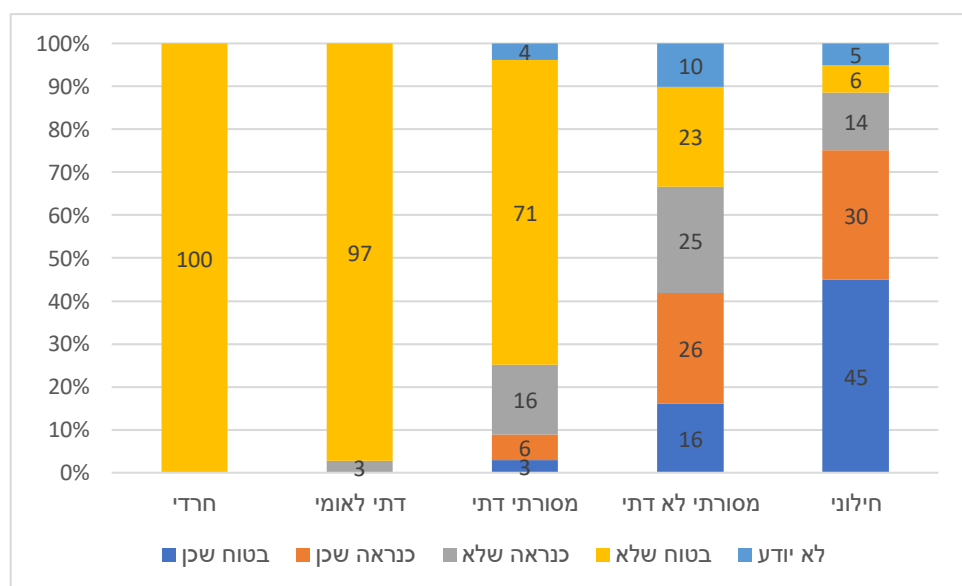

מקור: סקר דו שנתון דת ומדינה 2022

מבין כלל הציבור היהודי בישראל, 23.5% בטוחים שהיו משתמשים בתחבורה ציבורית בשבת אם הייתה להם את האפשרות, ועוד 19.5% השיבו שכנראה היו משתמשים. יש לזכור שהסקר פנה לבני 18 ומעלה, וייתכן שבקרב נערים ונערות מתחת לגיל 18, שמלכתחילה הביקוש שלהם לתחבורה ציבורית גבוה יותר משל מבוגרים, המענה היה מעט שונה.

בתרשים הבא מוצגים הנתונים תוך חלוקה לפי הגדרה דתית.

תרשים. אם הייתה פועלת תחבורה ציבורית בשבת, האם אתה חושב שהיית משתמש בה? לפי הגדרה דתית (% , יהודים)

מקור: סקר דו שנתון דת ומדינה 2022

באופן טבעי, עיקר הביקוש לתחבורה ציבורית בשבת הוא בקרב הציבור החילוני והציבור המסורתי לא דתי: 45% מהחילונים טוענים כי אם הייתה ציבורית בשבת הם בטוחים שהיו משתמשים בה, ו-30% טוענים כי כנראה שהיו משתמשים בה; בקרב הציבור המסורתי לא דתי 16% טוענים כי אם הייתה תחבורה בשבת הם בטוחים שהיו משתמשים בה ועוד 26% טוענים כי כנראה היו משתמשים בה.

מניתוח הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2015 עולה כי 71% מהחילונים מעל גיל 20 השתמשו בתקופה של שנה בתחבורה ציבורית (אוטובוס או רכבת) וכך גם 71% מהמסורתיים הלא דתיים. עולה מכאן שבקרב חילונים כמעט כל צרכני התחבורה הציבורית, ואולי אף כאלה שאינם צרכני תחבורה ציבורית, סבורים שהיו משתמשים בתחבורה ציבורית בשבת, בעוד שבקרב המסורתיים הלא דתיים, הביקוש לתחבורה ציבורית בשבת נמוך מהיקף המשתמשים בתחבורה ציבורית במהלך השבוע.